

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika

Gökhan Bacık

Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Bacık, Gökhan, “Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 10 (Yaz 2006), s. 53-84.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika*

Gökhan BACIK**

ÖZET

Bu makale Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistem üzerine belirli kuramsal önermeler ortaya koymayı amaçlamaktadır. İlk olarak, bu makalenin ikincil bir tezi olarak, Soğuk Savaş'ın sonra ermesinden beri tecrübe ettiklerimizin Westfalyan sistemin temel özellikleriyle çelişen yeni bir oluşuma işaret ettiği belirtilmektedir. İkinci olarak, bu makalenin temel tezi olarak, şu tartışma yapılmaktadır: 11 Eylül saldırılarından beri Westfalyan model ile onu hedef alan yeni akımlar arasındaki rekabet yeni bir evreye girmiştir. Makale 11 Eylül örnek olayı bağlamında Westfalyan model ve yenilikçi akımlar arasındaki çatışmayı kuramsal olarak ele almaktadır.

Anahtar kelimeler: Westfalya, Egemenlik, 11 Eylül, Uluslararası Sistem, Değişim

The Resistance of the Westphalian System: September 11 and World Politics

ABSTRACT

This article aims to present several assumptions about world politics since the end of the Cold War. First, as the ancillary argument of this paper, what we have been experiencing since the end of the Cold War era is a sign of a newly emerging world system which bears contradictions with the Westphalian one. I explain the existence of the challenge to the Westphalian model by focusing on new developments that are inconsistent with the principles of this model. Second, as the basic argument of this paper, since September 11, the struggle between the Westphalian structure and newly emerging forces has entered a new phase. I take the cognitive process of the current world powers to analyze the struggle between the Westphalian structure and the challenging forces.

Keywords: Westphalia, Sovereignty, 9/11, International System, Change

* Bu makalenin daha eski ve İngilizce versiyonu şu çalışmada yer almıştır: Gokhan Bacik, "The Resistance of the Westphalian System" Gokhan Bacik and Bulent Aras (der.), *September 11 and World Politics American Hegemony Reconsidered*, Fatih University Press: İstanbul, 2004.

** Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 34500 Büyükdere İstanbul. E-posta: gbacik@fatih.edu.tr

Giriş

Soğuk Savaş'ın bitişi yeni bir çağın sembolü olarak algılanmıştır. Nitekim "yeni bir çağ bilinci" Soğuk Savaş'tan sonra ortaya çıkan popüler ya da akademik tartışmalarda içkin bir biçimde kendini belli etmekteydi. Sözelimi Martin Shaw, *Küresel Toplum ve Uluslararası İlişkiler* adlı eserinin ilk cümlesinde şöyle yazmaktaydı: "Yirminci yüzyılın sonuna yaklaştıkça, bizler insanlığın tarihsel bir dönüşüm içinde olduğunu daha iyi anlıyoruz. Sonuçları göz önünde tutulduğunda bu değişiklikler gerçekten tarihsel niteliktedir." Martin Shaw gibi uzmanlara göre ise sosyal ilişkilerin her düzeyinde etkisini hissettiren küresel bir kriz ile karşı karşıyaydık.¹ Koslowski ve Kratochwil de aynı bağlamda 1989 yılında Doğu Avrupa komünist rejimlerinin kansız devrimlerle ortadan kaldırılmasının uluslararası sistemi dönüştürdüğünü yazmaktaydı. Çünkü 1989 devrimleri başat güçler olan ABD ve SSCB arasındaki ilişkiyi düzenleyen kuralları ve böylece uluslararası sistemin üzerine inşa edildiği bazı temel yapıları dönüştürmüştü.² İki yazar aynı makalelerinde uluslararası ilişkiler bağlamında temel değişikliğin tanımını da ortaya koymaktaydılar. Buna göre, uluslararası sistem içinde temel değişimden kast edilen; aktörlerin çeşitli uygulamalar ve politikalarla uluslararası etkileşimi meydana getiren kurucu normları değiştirmelerinden ibarettir. Temel değişim, devletlerin inançları ve kimliklerine ait değişikliklerin yine onların uluslararası sistemdeki eylemlerini düzenleyen kuralları dönüştürmesi demektir.³ Barry Buzan ve Richard Little'a göre ise 1989'da Berlin Duvarı yıkılıp Soğuk Savaş sona erdiğinde olup bitenlerin tarihsel ölçütlere göre çok önemli dönüşümlere işaret ettiği kolayca kabul edilmiştir. Ancak olayların ne anlama geldiği konusunda uzlaşmakta zorlanılmıştır.⁴ Olup bitenlerin anlamını belirlemede karşı karşıya olduğumuz zorluk nedeniyle şaşırılmamak gerekmektedir. Nitekim bu bağlamda Roland Bleiker yaşanan dönüşümü "bütün dünya sistemi bir gecede değişti" biçiminde ifade etmiştir.⁵ Şüphesiz, farklı uzmanların eserlerinden değişimin büyüklüğü hakkında başka düşünceler de ortaya konulabilir. Ancak sonuç olarak, uluslararası ilişkiler uz-

¹ Martin Shaw, *Global Society and International Relations: Sociological Concepts and Political Perspectives*, Cambridge, Polity Press, 1994, s. 3.

² Rey Koslowski ve Friedrich V. Kratochwil, "Understanding change in international politics: the Soviet empire's demise and the international system", *International Organization*, Cilt 48, No 2, 1994, s. 215.

³ *Ibid.*, s. 216.

⁴ Barry Buzan ve Richard Little, "Beyond Westphalia: Capitalism after the 'Fall'", *Review of International Studies*, Cilt 25, No 5, 1999, s. 89.

⁵ Roland Bleiker, "Retracing And Redrawing The Boundaries of Events: Postmodern Interferences With International Theory", *Alternatives: Social Transformation & Human Governance*, Cilt 23, No 4, 1998, s. 471.

manlarının üzerinde hemfikir olduğu nokta büyük ve önemli değişimlerin gerçekleştiği bir zaman diliminde yaşıyor olmamızdır.

Öte yandan, yukarıda örnekleri verilen entelektüel yaklaşımların yanında, farklı sosyal gruplar da Soğuk Savaş'ın sonunu kendilerine göre büyük bir dönüşümün işareti olarak algılamışlardır. Doğal olarak, Soğuk Savaş'ın sonunu sembolize eden SSCB'nin yıkılışı bir çokları için sembolik bir anlam taşımaktaydı. Sözelimi, çeşitli İslamî gruplar SSCB'nin çöküşünü büyük bir sevinçle karşılamışlardır. Onlara göre, Sovyet modelinin çöküşü, ateist ilkelerin üzerine inşa edilmiş şeytani bir modelin yıkılışından başka bir şey değildi. Başka bir deyişle, "Sovyet fiyaskosu" Tanrısız bir sistemin süremeyeceğinin en son ve en açık deliliydi. Aynı dönüşüm liberallere göre ise, Batılı çoğulcu düzenin bütün insanlık için artık aşılması mümkün olmayan biçimde model haline gelişini sembolize etmekteydi. Onlara göre artık insanlık için yeni bir siyasal model arayışı anlamsızdı; çünkü liberal Batılı model en üstün alternatif olarak karşımızda durmaktaydı. İşin ilginç olan kısmı ise, SSCB'nin yıkılışından çok kısa bir süre sonra, iki grubun (Batı ve İslam) kendi kimliklerinden kaynaklanan bazı öğeler düzeyinde de olsa bile birbirini yeni düşmanlar olarak ilan edecek olmasaydı.

Peki, bütün bu dönüşüm söylemleri ile kurgulanmış tartışmalar ne anlama gelmektedir? Değişen neydi? Uluslararası politikada çatışma nerede gerçekleşmektedir? Değişim kelimesi ile tanımlanan bütün olup bitenlerin meydana getirdiği süreç hangi büyük sonucu ortaya koyacaktır? Teleolojik bir mantık kullanarak ifade edersek, bu süreç bizleri bir yere götürüyorsa; *orası* neresidir? Değişim kavramına yoğunlaşarak, bu makale, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin doğasına yönelik bazı kuramsal önermeleri ele alacaktır. Bu çalışma çeşitli uzmanlar tarafından da dile getirilen ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra olup bitenlerin, geleneksel Westfalya devlet merkezli sisteme aykırı yeni bir uluslararası yapıyı ortaya çıkardığı yönündeki tezi kabul etmektedir. Devlet-merkezli Westfalya modeli geçen dönem içinde ortaya çıkan pek çok olgu ve dinamik tarafından zayıflatılmıştır. Ancak bu tezin açıklanması için Westfalya modelinin incelenmesi gerekmektedir. Daha sonra Westfalya modelinin nasıl zayıflatıldığını açıklamak için ise; bu modelin ilkeleri ile uyuşmayan ve son dönemde uluslararası sistemde ortaya çıkan belirli gelişmeler ve eğilimler üzerinde durmak gerekmektedir. Nihayet bu çerçeve içinde bu makalenin asıl tezi ise, 11 Eylül saldırılarından beri süregelen dönemde Westfalya sisteminin adeta bir direnç göstererek, Soğuk Savaş'tan itibaren kendisini aşındıran dinamiklerle yeni bir çatışmaya girmiş olduğudur. Bir başka ifade ile, Westfalya modeli ile yeni ortaya çıkmakta olan model arasındaki gerilim, 11 Eylül ile yeni bir aşamaya girmiştir. Dolayısı ile, 11 Eylül

olayının başta ABD olmak üzere değişik aktörler tarafından nasıl algılandığı ve bu olayın bütün bir sistemi –bu sistemin nedenselliği içinde– nasıl etkilediği önemlidir. Örnek bir olay olarak, Westfalya modeli ile yeni ortaya çıkmakta olan (post-Westfalyan) model arasındaki çatışmayı analiz etmek için 11 Eylül olayının uluslararası sistemde nasıl algılandığını ve bunun teleolojik olarak ne anlama geldiğini ele almak yerinde olacaktır. 11 Eylül sonrası gelişmeleri sistem düzeyinde incelemek, uluslararası sistemin teleolojik işleyişini açıklamak açısından önemli imkanlar vermektedir. Bir başka deyişle 11 Eylül olayı içerdiği siyasal anlam dışında yöntemsel olarak uluslararası ilişkiler çalışmaları için önemli bir *vaka* niteliğindedir. 11 Eylül sonrası gelişmeleri Westfalya sisteminin bir direnci hatta bir rövanşı olarak ele almak mümkündür. Böylece Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri süregelen Westfalya karşıtı dönüşüm süreci büyük bir sekteye uğramakta, sistem düzeyinde kapsamlı bir muhafazakar karşı hareket ile karşılaşmaktadır. Bu çerçevede 11 Eylül olaylarının devlet-merkezli uluslararası sistem ya da bu sistemin güç ilişkilerini meydana getiren hiyerarşik yapı tarafından nasıl algılandığının anlaşılması gereklidir. Böylece, Westfalya devlet merkezli sistemi aleyhine işlemekte olan Soğuk Savaş sonrası olaylar zinciri, 11 Eylül sonrası gelişmeler eliyle tersine çevrilemese bile yavaşlatılmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra yaratılan anlam ve sembol kümesi tarihsel Westfalya devlet merkezli sistemin, kendisini sarsacak biçimde doğmakta olan yeni olgular karşısında güçlendirmiştir.

Daha önceden tahmin ediliyor olsun ya da olmasın, uluslararası sistem içinde her bir olay belirli sonuçlar üretir. Dolayısı ile, olaydan daha ziyade uluslararası bağlamın olayın politik ve sembolik anlamını nasıl belirlediği önemlidir. Olay bir kere ortaya çıkınca, uluslararası bağlam bir nedensellik alanı olarak sözü edilen olayı ilgili koşullara göre içine alır ve işler.⁶ Bağlam, bu açıdan, aktörler arasındaki ilişkileri etkileyen ve düzenleyen bir nedensellik mekanizmasıdır. Zaten bağlam iki ya da daha çok değişkenin ilişkisini etkileyen bir faktör olarak tanımlanınca; çok açıktır ki bazı gelişmeler –istenmeyen bile olsa– uluslararası politikanın bağlamsal mekanizmasını harekete geçirebilir.⁷ Aynı açıdan bakarsak, 11 Eylül saldırıları, teröristler tarafından organize edilmiş bile olsa, uluslararası sistemin üzerinde kurulu olduğu karmaşık nedensellik ilişkilerini tahrik etmiştir. Böylece bir nedensellik alanı olarak uluslararası bağlam terörist saldırıları da kendi mekanizması içinde işlemeye başlamıştır. O nedenle, saldırıları uluslararası bağlamın nasıl algıladığı ve onlara nasıl tepki verdiği son derece önemlidir. Terörist bir

⁶ Gary Goetz, *Contexts of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, s. 16.

⁷ *Ibid.*, s. 26.

eylem olmakla birlikte bu olay bizlere uluslararası sistemin nedensellik bağlamında nasıl dinamize olduğunu ya da *çalıştığını* gösterebilir.

Bu makale, öncelikle Westfalya devlet merkezli düzenin mirasını ele aldıktan sonra Soğuk Savaş sonrası dönemde bu mirasın nasıl büyük bir tehdit altında kaldığını ele almaktadır. Daha sonraki bölümde ise 11 Eylül sonrası gelişmelerin Westfalyan düzeni ve onu tehdit eden unsurlar arasındaki çatışmayı nasıl etkilediği ele alınacaktır. Yukarıda da vurgulandığı gibi altı çizilen temel tez, 11 Eylül olaylarından sonra ortaya çıkan gelişmelerin Westfalya devlet merkezli düzenini kendisini aşındıran yeni olgulara karşı güçlendirmiş olduğudur. Böylece 11 Eylül olayı, uluslararası ilişkiler içinde daha sonra yol açtığı sonuçlar bakımından bir tür geriye gidiş eğilimi ortaya çıkarmıştır. Bütün bunlar ele alınırken de bir anlamda dolaylı bile olsa uluslararası sistem düzeyinde nedenselliğin nasıl gerçekleştiği konusu ele alınacaktır.

Westfalyan Miras: Realist Bir Dünya

Tarihsel bir perspektif içinde, yöntemsel bazı zorunluluklardan da kaynaklanan nedenlerden dolayı, modern egemenlik anlayışının 17. yüzyıl bağlamında ortaya çıktığı kabul edilmektedir.⁸ Daha geniş bir bakışla, modern egemenliğin ortaya çıkışı Ortaçağ Avrupa'sındaki Hıristiyan toplumundan kopmayı sembolize eder. Evrensel bir toplum idealine göre kurgulanmış Ortaçağ modeli, modern egemenliğin ortaya çıkması ile birlikte artık geride kalmaktadır. Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren Westfalya Barışı (1648) bu açıdan tarihsel bir olay hükmündedir. "Westfalya, devleti Avrupa siyasasında meşru olarak tanımlamıştır ki bu egemenliğin ilk yüzüne işaret eder."⁹ Böylece, 1648 sonrası Avrupa sistemi ülkesellik, iç işlerine karışmama gibi bazı ilkelerin ortaya çıkmasına tanıklık edecektir. Westfalyan sistem, evrensel olduğu düşünülen bir adaletin standardına dayanarak insan hayatını tüm yönleriyle

⁸ Ancak Westfalya merkezli yaklaşımın güçlü bir eleştirisinin de varlığı göz ardı edilmemelidir. Sözelimi Boeno de Mesquita, modern devlet sisteminin temel özelliklerinin ortaya çıktığı esaslı dönüştürmelerin 12. ve 13. yüzyıllarda oluştuğunu iddia etmektedir. Bruce Boeno de Mesquita, "Popes, Kings and Endogenous Institutions: The Concordat of Worms and the Origins of Sovereignty", *International Studies Review*, Cilt 2, No 2, 2000, s. 111. Buna göre, modern devletin kökenini meydana getiren gelişmeler Westfalya Barışından yaklaşık beşyüz yıl önce meydana gelen ünlü Worms Sözleşmesidir. (Concordat of Worms). Aynı bağlamda Andreas Osiander'da birçokları tarafından benimsenen başka bir alternatif jeneoloji ortaya koymaktadır. Osiander'a göre Westfalya merkezli yaklaşım apaçık bir *mitten* ibarettir. Osiander'e göre Westfalya Barışı'nun temelinde 1555 tarihle Augsburg Barışı vardır. Bu barış Avrupa düzeninde ünlü *cuius regiu eius religio* ilkesini resmen kurumsallaştırmıştı. Andreas Osiander, "Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth", *International Organization*, Cilt 55, No 2, 2001, s. 251.

⁹ Daniel Philpot, "Westphalia, Authority, and International Society", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999, s. 581.

kapsayan Hıristiyanlığın temel öğretilerine meydan okumuştur.¹⁰ Eski ve yeni arasındaki çatışmayı Philpot şöyle tasvir etmektedir:¹¹

Westfalya'dan sonra uluslararası meşruiyetin dili Hıristiyan birliğinden, egemen ve seküler devletler üzerine inşa edilmiş uluslararası çeşitliliğe doğru kaymıştır. Utrecht Barışı (1712-1713) ile birlikte ise Avrupa yöneticileri, birbirini kendi işlerine hakim ve başkalarının kendilerini bir şey dikte edemeyeceği biçimde algılamaktaydı.

Modern uluslararası sistemin aynı tarihsel çizgiyi takip edersek 1618-1648 yılları arasında ortaya çıkan gelişmelerle oluştuğunu söylemek mümkündür. Şiddetin ve devrimci hareketlerin nitelediği Avrupa tarihinin bu dönemi, modern uluslararası sistemin ilkelerinin ve aktörlerinin oluştuğu zaman dilimidir. Hukukun ve siyasetin sekülerleşmesinden, uluslararası yapının adem-i merkezileşmesine kadar pek çok açıdan modern uluslararası sistem Westfalya mirasına dayanmaktadır. Bu mirasının önemini belirtmek için Westfalya ile ortaya çıkan bazı kavramları hatırlatmak yerinde olacaktır: Dinin uluslararası politikadan arındırılması, devletin egemenliği, devletlerin eşitliği ilkesi, güç dengesi, kolektif güvenlik, seçici müdahale anlayışı, moral değerlerin ikincil plana itilmesi, *realpolitik*'in meşruiyeti.¹² Görüldüğü gibi uluslararası ilişkiler tarihinde Westfalyan devrim, sembolize ettiği dönüşümün büyüklüğü nedeni ile, kolaylıkla modern sistemin başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Bütün bunların içinde, modern ulus devletinin uluslararası sistemin temel aktörü olarak ortaya çıkması ve bunun yanında gücün uluslararası politikanın belirleyici olgusu olarak somutlaşması özellikle dikkat edilmesi gereken iki konudur. Güç olgusu ve modern devletin birlikte öne çıkmasıyla devlet dışı ya da devlet-altı unsurların etkinliği zamanla azalmıştır. Bunun sonucu olarak uluslararası etkileşim içinde devlet-dışı ya da devlet-altı düzeydeki hareketlerin temel aktör olan devletlere etkisi son derece sınırlı olmak zorunda kalmıştır.¹³ Böylece uluslararası politika, ancak devletlere münhasır bir alan olarak biçimlenmiştir. Nitekim doğal olarak da, devlet-merkezli Westfalya sisteminin başat kuramı olan realizm gibi geleneksel uluslararası ilişkiler kuramları uzun süre devlet dışı aktörlerin önemini görmezden gelmiştir. Devlet mer-

¹⁰ Charles W. Kegley ve Gregory A. Raymond, *Exorcising The Ghost of Westphalia Building World Order in the New Millennium*, New Jersey, Prentice Hall, 2002, s. 132.

¹¹ Robert Jackson, "Sovereignty in World Politics: a Glance at the Conceptual and Historical Landscape", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999, s. 439.

¹² Kegley ve Raymond, *Exorcising*, s. 128-135.

¹³ Roger Tooze, "Prologue: States, Nationalisms and Identities-Thinking in IR Theory", Jill Krause-Neil Renwick, (der.) *Identities in International Relation*, Oxford, Macmillan Press, 1996, s. xix.

kezli anlayışın temelini devletin egemenliğı ilkesi oluşturur. Egemenlik ile birlikte devletin üstünde başka bir otoritenin olmadığı kabul edilmektedir.¹⁴ Böylece egemenlik uluslararası politikanın düzenleyici kuralı olarak ortaya çıkar. Egemenlik dış dünyanın, yani başkalarının müdahale edemeyeceğı mahrem bir alan yaratmaktadır.¹⁵ Bir tür yarı kutsal nitelik de kazanan mahrem alan içinde devlet böylece kendi hikmeti hükümet (*raison d'etat*) anlayışına göre hareket etme hakkı kazanmaktadır. Bir bakıma devlet egemenlik ilkesinin ortaya çıkması ile birlikte mutlak bir güç kazanmaktadır. Bu kutsallaştırma ya da mutlaklaştırma çok önemli bir etkidir. Sözgelimi Carl Schmitt, modern devlet kuramının bütün önemli kavramlarının sonradan sekülerleştirilmiş teolojik kavramlar olduğunu iddia etmiştir.¹⁶ Schmitt'in demek istediğı devletin tıpkı sorgulanması mümkün olmayan kutsal bir aktör gibi davranabildiğıdir. Bir tür sonradan sekülerleşmiş teolojik söylem, devlete egemenlik yolu ile mutlak güç alanları açmaktadır.

Westfalya modelinin bir diğere önemli ilkesi gücün merkeziliğıdir. Realist okulun en önemli kuramcılarında Morgenthau, güçten başka diğere unsurların bir kenara atılması gerektiğini söyler. Ona göre uluslararası politikanın realist kuramı, iki popüler yanlışa karşı mücadele etmelidir: İdeolojik tercihlere ve değerlere göre davranmak.¹⁷ Realist kuramı uluslararası sistemi açıklamak için kullanmaya devam edersek, bu model içinde temel olan ilkenin devletlerin çıkarlarını arttırmak için sürekli olarak birbirleriyle çatıştıkları olduğunu görürüz. Nitekim devletlerin çıkarlarını arttırmak niyetini bütün eylemlerinin temeli olarak kullanması onların rasyonel olduklarını da göstermektedir. Bu ilişkiler ağı içinde güç ise evrensel geçerliliğı olan nesnel bir kategori olarak uluslararası sistemi açıklayan anahtar kelimedir.¹⁸ Güç-çıkara bağıını uluslararası sistemin düzenleyici ilkesi olarak kabul edince, siyasetin kendisi ekonomi, ahlak, estetik ve din gibi diğere anlayışlardan ayrı özerk bir alana dönüşmektedir.¹⁹ Moral değerlerin uluslararası sistemden dışlanması öyle bir noktaya varmıştır ki; geleneksel realistler gerçek ve görüş arasındaki ayrımın hakikat ve safsata arasındaki ayrım kadar net olduğunu bile iddia etmişlerdir.²⁰ Bu yüzden gücün merkeziliğı Westfalya devlet sisteminin en önemli miraslarından birisidir.

¹⁴ Kegley ve Raymond, *Exorcising*, s. 131.

¹⁵ Paul Taylor, "The United Nations in the 1990s: Proactive Cosmopolitanism and the Issue of Sovereignty", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999, s. 538.

¹⁶ Zekredilen yer: Jens Bartelson, *A Genealogy of Sovereignty*, Cambridge- New York, Cambridge University Press, 1995, s. 88.

¹⁷ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred A Knopf, 1973, s. 5.

¹⁸ *Ibid.*, s. 8.

¹⁹ *Ibid.*, s. 5.

²⁰ Morgenthau, *Politics*, s. 11.

Kegley ve Raymond, örneğin aynı açıdan Westfalya mirasını devletleri moral sorumluluklardan aşırı biçimde özgür kıldığı için suçlamaktadır.²¹

Uygulamalar adaleti gölgeledi. Askeri erki ve güç kullanımını teşvik etmeyi meşrulaştıran ve uluslararası istikrarı güç dengesinin başarılı bir şekilde çalışması gibi belirsiz bir altyapıya oturtan Westfalya, anarşi ve gayri ahlakiliğin uluslararası ilişkilerde kök salmasını mümkün kılmıştır. Güvenlik rejiminin ilk ödevi düzeni sağlamaktır; adaleti sağlamak ta ikincisi. Ancak adaleti içeren bir düzen istikrarlı bir barışı sağlayabilir. Westfalya projesi her iki hedefe de ulaşamamıştır.

Devlet-merkezilik ve gücün merkeziliğinden müteşekkil bu iki önemli mirasın bütün bir uluslararası sistemi yüzyıllar boyunca nasıl biçimlendirdiğini tahmin etmek ise zor değildir. Moral değerlerin de "safсата" olarak ilan edildiği hatırlanırsa, güç düzenleyici ilke haline gelerek uluslararası sistemi anarşik bir yapı biçiminde rekabetin yaşandığı bir alana dönüştürmüştür. Anarşik bir sistem içinde ise hiç bir devletin sistemi tek başına yönetmek gibi gücü söz konusu değildir. Böylece sistem ve siyasal birimler arasındaki denge, güç ilişkisi bağlamında kurulabilir. Başka bir ifade ile uluslararası sistem birimleri/ devletleri sınırlandırır. Bunun sonucu olarak, anarşik yapı fonksiyonel olarak benzer siyasal birimlerin ortaya çıkmasına neden olur. Gücün, bütün birimlerin siyasal tavırlarını şekillendirdiği anarşik uluslararası yapı içinde devletler birbirine fonksiyonel olarak benzer ve işlevleri açısından çok az farklılaşmıştır.²² Disiplinin belirli tipolojide bireyleri ortaya çıkarması gibi, anarşik sistem de içindeki temel düzenleyici olgu güç olduğu halde belirli siyasal birimleri yaratır.²³ Örneğin *status quo*'yu değiştirmek isteyen bir devlet uluslararası sistem tarafından cezalandırılacaktır. Sistemin bu açıdan kararlılığı o kadar belirleyicidir ki kimin egemen olacağına da ancak sistem karar verir. Nitekim, bir ülkenin egemen eşitliğinin tanınması ancak kendisinin dışındaki ülkeler aracılığı ile meşrudur. Hiç kimsenin tanımadığı bir devlet kendisi nasıl iddia ediyorsa etsin egemenlik yetkisini kullanmakta zorlanacaktır. Temelde uluslararası sistemin istikrarı kendi yapısı tarafından korunur. Tıpkı disiplinin durağanlaştırdığı, düzenlediği ve karşıt güçleri ortadan kaldırıp karmaşayı sona erdirdiği gibi, güç dengesi de uluslararası sistemde temel aktör olan devletler için benzer sonuçlar üretir.²⁴

²¹ Kegley ve Raymond, *Exorcising*, s. 4.

²² John M. Hobson, *The State and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s. 22.

²³ Michel Foucault (nun zikredildiği yer Jenny Edkins, *Poststructuralism & International Relations Bringing the Political Back In*, London, Lynne Rienner, 1999, s. 52.

²⁴ Michel Foucault, "Discipline", James D. Faubion (der.), *Rethinking the Subject An Anthology of Contemporary European Social Thought*, Oxford, Westview Press, 1995, s. 63.

Buraya kadar olan tartışmalara Westfalyan sistemin modernite kavramı ile de birlikte ele alınması gerektiği notu da eklenmelidir.²⁵ Doğal olarak, modernitenin ruhuna paralel olarak bildik bazı önermeler bu sistemde içkin olarak bulunmaktadır. Sözcüğümlü, tıpkı doğada olduğu gibi toplumu da yöneten nesnel kuralların varlığına olan inanış, Westfalya ile uluslararası sistemi etkisi altına alan epistemolojik yapının özünde bulunmaktadır. Böylece, önceden hesap edilebilir, rasyonel bir düzenin kurulabileceğine yönelik düşünce sistem düzeyinde yaygın biçimde kabul edilmiştir. Morgenthau, "realizm siyasetin nesnel kuralları olduğuna inandığı gibi, rasyonel bir kuramın geliştirilmesinin mümkün olduğuna da inanır" derken aynı konuya parmak basmaktadır.²⁶ Realizm bu nedenle "güç evrensel olarak geçerli nesnel bir kategoridir" türünden pek çok kuralı ortaya atar ve bunlarla uluslararası sistemi açıklar.²⁷ Şüphesiz bu pozitivist önermelerin doğruluğu ancak kendi yöntemsel paradigmalarının tutarlılığı içinde anlamlıdır. Nitekim realist ilkelerin doğruluğunu tartışmak bu açıdan başka bir paradigma çerçevesinde tutarsız görünebilir. Ama burada önemli olan nokta, Westfalyan yapının açıklanmasında realist önermelerin gösterdiği yüksek performanstır. Sistem ve kuram arasında açıklayıcılık bakımından yüksek düzeyde bir işlerlikten bahsetmek mümkündür. Burada, "realizm doğrudur çünkü büyük devletlerin yöneticilerinin ihtiyaçlarını karşılamaktadır"²⁸ (bir tür *argumentum ad verecundiam*), şeklindeki çok bilinen eleştiri doğru gibi görünebilir. Ancak uluslararası sistem gücün bir tür temsilinden ibaret olan egemenlik ilkesi etrafında yapılmış haldedir. Dolayısı ile realizmin tutarlılığı sistemin işleyişinden kaynaklanan bazı unsurlara da kaçınılmaz olarak dayanmaktadır. Bir başka ifade ile, kuram ve olay arasındaki tutarlılık ilkesine göre, realizm güç ve çıkar ilişkisinin son derece belirleyici olduğu modern/ Westfalyan uluslararası sistemi en tutarlı biçimde açıklayan kuramlardan birisidir. İndirgemeci bir kuram olarak bir çok olguyu dışlasa bile, realizm sistem içindeki gelişmeleri açıklamak konusunda son derece işlevsel olmuştur.

Tehdit Altındaki Westfalya

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan pek çok olgu, uluslararası sistemin yukarıda özetlenmeye çalışılan egemenlik ya da ulus-devlet merkezli yapısını sarsıcı özelliktedir. Aslında olup bitenler, ulus-devletin yaşa-

²⁵ David Held, "The Development of the Modern State", Stuart Hall-Bram Gieben, (der.), *Formations of Modernity*, Cambridge, Polity Press, 1992, s. 71-126.

²⁶ Morgenthau, *Politics*, s. 4.

²⁷ Morgenthau, *Politics*, s. 8.

²⁸ Mark Neufeld, *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. 55.

duğı bir tür egemenliğin erozyonu travması olarak da tanımlanabilir. Egemenlik sorunu ise kaçınılmaz olarak Westfalyan düzenin içinde bulunduğu bir krize işaret eder. Bir bakıma, Stanley Hoffman'ın ifade ettiği gibi artık bizler Westfalya anlaşması ile ortaya çıkmış olan dünyada yaşamıyoruz. Aksine henüz tanımlanmamış ya da anlaşılammış yeni bir düzene doğru hareket etmekteyiz.²⁹ Bunun en belirgin delili, Soğuk Savaş sonrası dönemde Westfalyan düzenin temel kurumu olan egemenlik ilkesine yönelik muhalefettir. Kısaca ifade etmek gerekirse egemenlik parçalanmaktadır. Keen Booth bunu şöyle açıklar:³⁰

Devletler geleneksel işlevlerini yerine getirmek konusunda şimdi daha az yeteneklidir. Küresel unsurlar hükümetlerin aldığı bütün kararları sınırlamakta, etkilemektedir. İnsanlar hem yerel kimliklerine sahip çıktığı hem de küresel değerleri ve hayat tarzını talep ettikleri için kimlik unsurları daha karmaşık hale gelmektedir. Dış ve iç politika arasındaki geleneksel ayırım her zamankinden daha belirsiz hale gelmiştir. Ve ortak bir dünya tarihi paylaştığımız yönünde büyüyen bir bilinçten söz etmek yerindedir...şimdi ortaya çıkmakta olan uluslararası sistem ile ilgili benzetme bir tür yumurta kutusuna benzer ki bu kutuda egemenlik kabuklarının yanında pişmekte olan küresel toplum omleti de vardır.

Tekrar etmek gerekirse, Soğuk Savaş'ın bitişinden beri tecrübe ettiğimiz durum ulus-devlet merkezli uluslararası yapının çeşitli biçimlerde ciddi tehditlerle yüzleşmekte olduğudur. Richard Rosecrance'a göre ulus devletin aşınması doğrudan devlet kavramının dönüşümü ile ilgilidir. Dünyanın kendisi, eskiden önemli olan fiziksel unsurun yerine, eğitim ve sosyal sermaye gibi değerlere dayalı olarak yeniden kurulurken, bu bağlamda kaçınılmaz olarak geleneksel devlet anlayışı da anlamsız görünmektedir.³¹ Coğrafya gibi fiziksel unsurların yeni tanımlarının ortaya çıktığı bir dönemde bulunmaktayız. Böylece eskinin depolayan ve yığılan (*stock*) devletin yerini adım adım hayali (*virtual*) devlet biçimi almaktadır. Dünya devletleri arasındaki ileri düzeydeki karşılıklı bağımlılık, doğal olarak Westfalyan sistemin temel değeri olan egemenlik kavramının anlamını da dönüştürmektedir. Günümüzde, Keohane'in sözleri ile, "egemenlik artık daha az ülkesel olarak tanımlanmıştır ve üstelik karmaşık ulusötesi şebekelere göre daha öz önem

²⁹ Stanley Hoffman, *World Disorders: Troubled Peace in the Post-Cold War Era*, New York, Rowman & Littlefield, 1998, s. 60.

³⁰ Ronnie D. Lipschutz, "Reconstructing World Politics: The Emergence of Global Society", Rick Fawn- Jeremy Larkins (der.), *International Society after the Cold War Anarchy and Order Reconsidered*, London, Macmillan Press, 1996, s.106.

³¹ Richard Rosecrance, *The Rise of the Virtual State*, New York, Basic Books, 1999, s. 5.

ifade etmektedir.³² Westfalyan devlet modelinin temel ilkesi önemli bir tehdit alındadır. Nitekim yukarıdaki kuram ve sistem arasındaki uyumu tekrar hatırlatırsak, krizin en önemli göstergelerinden birisi de hakim kuramların yaşadığı entelektüel buhranlardır. Bu yüzden, tecrübe ettiğimiz büyük değişikliklerin yanında üzerinde durulması gereken bir konu da uluslararası ilişkiler çalışmalarında realist okulun yaşadığı sorunlardır. Ortaya çıkan gelişmelerin sonucu realist yaklaşımın olup bitenleri açıklamakta yeterli olmadığı konusunda büyük bir tartışma ortaya çıkmıştır. Bir bakıma, bizler kuram alanında bir paradigmatik değişimin ilk işaretlerini görmekteyiz. Nitekim, bir çok yeni yaklaşımın ortaya çıkmasını da bu şekilde yorumlamak yerinde olacaktır. Koslowski ve Kratochwil, uluslararası sistemde ortaya çıkan bazı önemli gelişmeleri ve sistemin dönüşümünü ele aldıkları makalelerinde, uluslararası politikanın hakim okulu realizmin, yeni dönüşümleri açıklamak konusunda tutarlı bir yaklaşım öne süremediğini ifade etmiştir. Bu tür yönetsel sorunlar da yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına şüphesiz katkıda bulunmaktadır.³³ Ancak daha önemli olan kuramla ilgili entelektüel tartışmaların aslında gerideki daha önemli olan sistem düzeyindeki somut değişime ve krize işaret etmeleridir.

Hemen aynı bağlamda, son dönemde uluslararası politikada yaşanan dönüşümü açıklamak için Hobbes, Lock ya da Kant merkezli bazı yaklaşımların entelektüel açıdan da yararı olabilir. Sistem düzeyindeki olayları bu tür entelektüel bakış açılarına göre çalışmak bazı konuların aydınlatılmasında yardımcı olacaktır. Bilindiği gibi Hobbes merkezli yaklaşım uluslararası ilişkiler tarihini içkin bir şiddet kavramı etrafında kurgular. Buna göre, siyasal birimler arasında yüksek düzeyde yıkma/yok etme eğilimi vardır ve ancak gerektiği zaman bir dengeye gidilir. Öte yandan tarafsızlık için çok az yer bırakılmıştır.³⁴ Bu nedenle aktörler birbiri ile daha çok kavga eder haldedirler. Hobbes merkezli yaklaşımın temel mantığı "herkesin herkesle savaştığı" ilkesidir. Böylece sistem içinde güç yine temel belirleyicidir.³⁵ Wendt'e göre, ancak Hobbes merkezli bir yorum ile açıklanabilecek olan bu yapı daha sonra adım adım Lock-merkezli bir bakış açısı ile açıklanabilecek yapıya doğru evrilmiştir. Yeni sistemde ise "yaşa ve yaşamasına izin ver"

³² Zikredilen yer: Mathias Albert ve Lothar Brock, "What Keeps Westphalia Together? Normative Differentiation in the Modern System of States", Mathias Albert-David Jacobson- Yosef Lapid (der.), *Identities Borders Orders: Rethinking International Relations Theory*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2001, s. 38.

³³ Rey Koslowski ve Friedrich V. Kratochwil, "Understanding change in international politics: the Soviet empire's demise and the international system", *International Organization*, Cilt 48, No 2, 1994, s. 215-216.

³⁴ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. 266.

³⁵ Wendt, *Social Theory*, s. 265.

mantığı hakimdir.³⁶ Egemenlik, Locke-merkezli açıklamayı takip edersek, sistemin temel düzenleyici ilkesi haline geldiği için devletler birbirini fethetmek (yok etmek) yerine birbirinin yaşamalarını kabullenmekteydi. Güç dengesi, sistemi yöneten tek kurumdu. Böylece sistemi meydana getiren aktörler, kendi güçlerini arttırmak peşinde olsa bile kavga yerine müzakereye tercih etmekteydiler. Ancak, burada altı çizilmesi gereken nokta aktörlerin kendi güçlerini zaafa düşürecek olasılıklar karşısında savaştan çekinmeyeceğidir.³⁷ Dolayısı ile Locke-merkezli bakış açısı ile açıklanabilen yeni sistem savaşı ve gücü sınırlayan bir yapı ortaya çıkarmışsa da şiddete izin vermiştir. Bir başka deyişle, belirli sonuçlar için savaş meşru bir araçtır. Bu yüzden genel olarak, savaşın belirli amaçlar için bile olsun meşru bir yöntem olması daha geniş çerçevede Westfalya modelinin bir özelliği olarak görülmelidir.

Öte yandan, devletin temel aktör olarak en güçlü meşruiyet kaynağı olduğu bir sistemde çok ileri düzeyde bir yabancılaşmanın (*alienation*) bireyler açısından gerçekleşeceğini kestirmek hiç de zor değildir. Böyle bir sistem sadece insanların birbirinden ayrılması değil aynı zamanda bireyin kendi bireyselliğinden, vatandaşlık gibi bazı kategoriler yaratılarak ayrılmasını doğurmaktadır. Böylece birey en ileri düzeyde kendi doğasından da uzak kalır. Bir kere sistem düzeyinde egemenlik ilkesi aracılığı ile devletin temel ve belirleyici birim olduğu gerçeğinden yola çıkarsak, bireyin temsili (*presentation*) büyük deformasyona uğramaktadır. Birey ancak devlet ile girdiği türlü hukuksal ve kurumsal ilişkiler aracılığı ile temsil edilebilir. Bunlardan ayrı bir temsiliyeti söz konusu olamaz. Sözelimi pasaportu olmayan bir kimse temsil edilemez. Yurtsuz bir insanın pek çok temel hakkı elinden alınmıştır. Hatta fiili duruma bakarsak "önemsiz" bir ülkenin pasaportunu taşıyan kişinin durumu bile pek parlak değildir. Ayrıca, modern devletin ortaya çıkışı ile büyük bir yabancılaşma doğduğu için belirli konularda kaçınılmaz olarak kısıtlamalar getirilmiştir. Sözelimi, Westfalya modeli içinde vatandaşlık bağı olmaksızın "doğal bireyler" seyahat hakkı (*ius peregrinandi*) gibi pek çok temel haklarını kaybetmiş durumdadırlar. Westfalya modeli, egemenlik ve vatandaşlık gibi kurumlarla gezegenin fiziksel düzeyini yeniden kurgulayan rasyonel bir proje olarak da görülebilir. Yeryüzünün rasyonel olarak yeniden kurgulanması sonucu rasyonalite bağlamında yabancılaşma Westfalya düzeninde en üst düzeyde ortaya çıkmaktadır. Zaten, sistem-düzeyinde rasyonalite ilk aşamada birey-

³⁶ Wendt, *Social Theory*, s. 279.

³⁷ M. A. Kaplan, "Balance of Power, Bipolarity and Others: Models of International Systems", J. N. Rosenau (der.), *International Politics and Foreign Policy*, New York, The Free Press, 1969, s. 344.

düzeyinde akli onun çeşitli fiziksel ve fiziksel olmayan özgürlüklerini kısıtlayarak sınırlandırır. Böylece, vatandaşlık gibi kurumlar aracılığı ile düzenlenmiş ve sınırlı rasyonalite biçimleri yaratılır. Özgürlük ve rasyonalitenin birbiri ile çok ilişkili olduğunu hatırlarsak, Westfalya düzeninin birey düzeyindeki rasyonalitenin bilinçli olarak geriye itilmesi ile istikrarlı bir uluslararası sistem ortaya çıkarmaya çalışıldığını görürüz.³⁸

Ne var ki, son dönemde ortaya çıkan ve ulus-devlet merkezli yapıyı bozan faktörleri yukarıdaki mantık ile açıklamak mümkün değildir. Çünkü yeni ortaya çıkan unsurlar, devlet merkezli rasyonaliteyi bozarak yeniden birey merkezli rasyonaliteye yol açmaktadır. Şüphesiz bu değişim ne Hobbes ne de Locke merkezli açıklanabilir; çünkü değişim çok temeldeki epistemolojik farklılıktan kaynaklanmaktadır. Tıpkı Westfalya sistemini açıklamak için Locke gibi düşünürlere başvurulduğu gibi; Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni durumu açıklamak için başvurulan isimlerin başında Kant gelmektedir. Nitekim Kant'ın yaklaşımından Westfalya düzenin ortaya koyduğu devlet-merkezli rasyonaliteyi aşan bir durumu açıklamak için önemli entelektüel enstrümanlar bulmak mümkündür. Bütün insanların birlikteliği ya da bütün insanların oluşturduğu bir topluluktan bahseden (*community of all mankind*) Kantçı yaklaşım, en azından kuramsal olarak Westfalya düzeninin sarsan yaklaşımların açıklanmasında yardımcı olmaktadır. Yine Kant'ta rastladığımız "vatandaşlık kuralı evrensel misafirperverlik ile sınırlandırılır" ilkesi; Westfalya mantığının ortaya koyduğu devlet-vatandaşlık-yabancılaşma yaklaşımını kökten sarsacak niteliktedir. Böylece Kantçı gelenek rasyonel ve ulusal sınırlar ile yeryüzünün bölünmesine felsefi bir eleştiri yönetmektedir.³⁹ Nitekim bu bağlamda yeni doğmakta olan (embryonik) küresel alan gibi olgular Kantçı yaklaşımla açıklanabilir. Küresel bir kamusal alanın ortaya çıkıyor olması egemen devlet ile nitelenen geleneksel yapının aksine; küresel düzeyde etkin olan sınırlar ötesi bir algı alanını meydana çıkarmaktadır.⁴⁰

Westfalya modeline yönelik önemli bir diğer tehdit ise doğa konusu etrafında şekillenmektedir. Daha önce Westfalya modelinin modernite bağlamında anlaşılması gerektiği üzerinde durulmuştu. Modernite ise tarımsal olarak en başından beri kendini insanları irrasyonel olandan kurtarabilecek bir gelişmeci projenin mümkün olduğu düşüncesi etrafında sunmuştur.⁴¹ Paradoksal olarak ise böyle bir rasyonalite arayışı

³⁸ Theodor W. Adorno, *Hegel Three Studies*, London, The MIT Press, 1993, s. 44.

³⁹ Gökhan Bacık, "The Kantian Project in International Relations", *The Review of International Affairs*, Cilt 2, No 2, 2002, s. 26-39.

⁴⁰ Richard Devetak ve Richard Higgott, "Justice Unbound? Globalization, states and the transformation of the social bound", *International Affairs*, Cilt 75, No 3, 1999, s. 491.

⁴¹ Pauline Marie Rosenau, *Post-Modernism And The Social Sciences: Insights, Inroads, and Intrusions*, New Jersey, Princeton University Press, 1992, s. 5.

doğal olanın yerine rasyonel olanın konulmasına neden olmuştur. Modernitenin bir mantıksal sonucu da doğal olayların ancak rasyonel açıklamalar ile anlaşılabilir olduğudur. Ayrıca, aynı süreç içinde, bilinmez olan Tanrı ile bilimsel olarak açıklanabilir doğa de yer değiştirmiştir.⁴² Daha sonra, daha mutlu bir hayat için doğal kuralların keşfedilmesi için, modern zihin toplum ve doğayı da birbirinden ayırmıştır.⁴³ Böylece ortaya çıkan modern ve rasyonel kurumların ve kavramların çoğu (modern devlet, ulusal kimlik) hep yerel veya ulusal olarak tanımlanır hale gelmiştir. Artık Ortaçağ'da olduğu gibi evrensel önermelere göre tanımlanan kavramlara yer olamazdı. Nitekim, hatırlanacağı üzere, modern yaklaşımdan önce insanların sadakat odaklarında doğal merkezler vardı. Sözelimi burada Ortaçağ Avrupa'sını hatırlamak yeterlidir. Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi, Kilise bu dönemde kendini mutlak otorite olarak kabul etmekteydi. Bütün etnik, bölgesel ve dilsel farklılıklar büyük Hristiyanlık değerleri tarafından kuşatıldığı için Ortaçağ toplumu evrensel bir toplumdur.⁴⁴ O düzende hiç bir şekilde bugünkü anlaşıldığı gibi ulusal sınır yoktu. Durum dünyanın diğer bölgelerinde de benzer biçimdeydi. Böylece, Hristiyanlar (ya da başka bölgelerdeki Müslümanlar) için kendi bireysellikleri kozmik düzenin merkezinde yer tutmaktaydı. Hiç bir rasyonel (ulusal) sınır olmaksızın insanlar doğa ile hiç bir ayırım olmadan bir bütündüler. Bu şaşırtıcı değildir çünkü kutsal bir birliktelik ideal olarak evrensel olmak durumundadır. Kutsal birliktelikler herkesi kapsamak istedikleri için sınırları ve kültürleri aşacak biçimde kurgulanmışlardır.⁴⁵

Ne var ki, rasyonel sınırların ortaya çıkmasından sonra birey ve doğa arasındaki sözü edilen bütünlük parçalanmıştır. Avrupa'da Ortaçağ Hristiyan düzeninden ayrılmayı sembolize eden olay bu bağlamda modern egemenliğin doğuşudur. Din zaten modernite projesi içinde neredeyse tamamen tasfiye edildiği için, artık önemli olan rasyonel kurallar ve sınırlardır. Böylece, bireyler dünyayı çeşitli rasyonel sınırlarla çevrilmiş çevrelerinden yerel/ulusal olarak okumaya başlamışlardır. Aynı zamanda, bu anlayış fiziksel çevrenin (doğa) devletlerin çıkarları için rekabet ettiği alan haline gelmesine neden olmuştur. Nitekim, yüzyıllar boyunca toprak siyasal ve ekonomik gücün en önemli göstergesi olmuştur. Modernite kendi doğa rejimini yani kapitalist doğa anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış Rönesans sonrası Avrupa'da ortaya çıkmış olup hem kapitalizm hem de 18. yüzyılın sonunda ortaya çıkan yeni epistemik düzen ile bütünleşerek eski doğa anlayışını yerle bir et-

⁴² Gordon D. Kaufman, "Ecological Consciousness and the Symbol of God", *Buddhist-Christian Studies*, Cilt 20, No 2, 2000, s. 173.

⁴³ Arturo Escobar, "After Nature", *Current Anthropology*, Cilt 40, No 1, 1999, s. 6.

⁴⁴ Bartelson, *A Genealogy*, s. 91.

⁴⁵ Siobhan Nash-Marshall, "On the Fate of Nations", *Logos*, Cilt 4, No 1, 2001, s. 38.

miştir.⁴⁶ Bu anlayışta doğa tek biçimli, kullanılabilir, yönetilebilir, Fordist ve ekilebilir bir anlama işaret etmekteydi.⁴⁷ Kapitalist doğa anlayışı dünya üzerindeki toprakları uluslar arasında paylaşılmış olarak görmekteydi. Topraklar edilgen ve kullanılabilir olduğu için doğal olarak paylaşılabilir. Paylaşım ise egemenlik ilkesine göre yapılacaktı. Bu yüzden kapitalist sistemde kaçınılmaz olarak egemenlik ve mülkiyet arasında güçlü bir bağ oluşmuştur. Bunu Kurt Burch şöyle açıklar: "Egemenlik ilk olarak yönetenlerin bir mülkiyet hakkıdır; mülkiyet hakkının menkul ve gayr-i menkul biçimlere ayrılması hem ülkesel devlet kavramının hem de uluslararası kapitalist düzenin akışkan yapısının ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur."⁴⁸ Ne var ki, bunu yaparak, ulus-devlet merkezli sistem, birey ve doğa arasındaki ilişkiyi zarara uğratmıştır. Peki bu nasıl olmuştur? Bunun cevabı basittir: Çünkü yeni ortaya çıkan sistemde bireyi dünyanın diğer bölgeleri/ toprakları ile ilişki içinde tutan bir hukuksal bağ yoktur. Bir örnek ile açıklamak gerekirse; Batı Anadolu'daki nitrojen kirliliğinin Pennsylvania'da yaşayan ABD vatandaşları için önemi ne olabilir? Rasyonel sınırlarla birbirinden ayrılmış uluslararası yapı küresel bilinci böylece zayıflatmıştır. Hegel'in, *Doğa Felsefesi* adlı yapıtında ifade ettiği gibi, haberdar olmak tamamen soyut bir olgu değildir, aksine zihin ve bilinmek istenen "şey" arasında somut ilişkiyi de gerektirir.⁴⁹

Bir olguyu kabul etmek ya da ona inanmak için, onunla ilişki içinde olmalıyız; ya da daha açık ifade ile, o olguyu kendi bilincimiz ile birleşmiş ve karışmış halde bulmalıyız.

Ancak Westfalyan devlet düzeni böyle bir ilişkiyi sistemin merkezinde düzenleyici ilke olarak hiç bir zaman kabullenmemiştir. Doğa ve insan arasındaki kopma önemlidir çünkü bu kopma ile birlikte doğa *homo nationalis* yani "ulusal adam" için öteki haline gelmiştir. Aynı şekilde, dünyayı ulusal sınırlar aracılığı ile bölmekle birlikte diğer ülkeler ve insanlar kaçınılmaz olarak "öteki" kategorisine girerler. Bu Decsola gibi düşünürlerin daha önce ortaya attığı homolojik düşünceyi de hatırlatan bir sonuç üretir: "insanların doğa ile nasıl ilişkiye geçtiği ve diğer insanlarla nasıl ilişkiye geçtiği birbirine benzer."⁵⁰ Nitekim, bütün bu karmaşık yapının hiç te sürpriz olmayan bir sonucu vardır: Kapitalist Westfalyan doğa rejimi, hegemonik olduğu ve temel gerçekliği do-

⁴⁶ Escobar, "After Nature", s. 6.

⁴⁷ Escobar, "After Nature", s. 7.

⁴⁸ Kurt Burch, *Property and the Making of International System*, Boulder-New York, Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 1.

⁴⁹ G.W.F. Hegel, *Encyclopedia/Logic*, 2 May 2005, <http://www.ets.uidaho.edu/mickelsen/texts/Hegel>, s. 76.

⁵⁰ Zikredilen yer: Per Binde, "Nature in Roman Catholic Tradition", *Anthropological Quarterly*, Cilt 74, No 1, 2001, s. 16.

ğanın üretilmesi olduğu için daha önce benzeri görülmemiş çevre sorunlarına da yol açmıştır. Ancak doğanın rasyonel/ ulusal sınırlarla bölünmesi güç ilişkileri gözönüne alındığında son derece normal karşılanırsa bile uzun dönemde Westfalyan yapıyı sarsacak sonuçlar üretmiştir. Çünkü yeryüzünün rasyonel/ ulusal sınırlara göre kurgulanması, bütünsel doğa ve onun her kesimi ile ilişki içindeki insan düşüncesinin geçerliliğini ortadan kaldıramamıştır.

Bir kere, her ne kadar yapay ve kurgulanmış yapılar içinde yaşıyor olsak bile, eylemlerimiz evrensel ve doğal sonuçlar üretmektedir. Parçası olduğumuz doğa bir bakıma birbirine bağlı ve birbiri ile ilişkili güçlerin ve süreçlerin toplamı anlamına gelmektedir.⁵¹ Dolayısı ile bu küresel silsile biz istesek de istemesek de eylemlerimizi küresel sonuçlar üretir hale getirir. Bugün pek çok çevre sorunu küresel niteliktedir. Kirlenme, küresel ısınma, ormanların tükenmesi, asit yağmurları, iklim değişiklikleri... Bütün bunlar ulusal sınırları aşan niteliktedir. Bugün bu sorunları çözmek için ancak ulusötesi bir yaklaşımın etkili olabileceği artık kabul edilmektedir. Daha önemlisi, Westfalyan sistem bile küresel çevre sorunlarını çözmek için ulusötesi yöntemlere fırsat vermek istemektedir. Böylece, sistemin kendisi sınırlarını ve yetersizliklerini bir anlamda kabul etmiş olmaktadır. Zaten, çevre sorunlarını çözmek için ulusötesi ve küresel yöntemlerin zorunluğu olduğu açıktır. Ancak burada önemli olan nokta; böyle küresel çevre sorunlarının çok temel bir biçimde Westfalya sistemini sarsan sonuçlar üretmesidir. Böylece Westfalya sisteminin ürettiği rasyonel sınırlar ile bölünmüş dünya düşüncesi sekteye uğramaktadır. Çünkü doğa bu sınırları dikkate almadan bir bütündür. Mark W. Zacher gibilerinin de ifade ettiği gibi Westfalya projesi sanki ulusal sınırların her türlü etkiyi durduracağı ilüzyonu üzerine kurgulanmıştır.⁵² Ne var ki, bu inanışın yanlışlığı ulusal sınırları dinlemeden her tarafı etkileyen küresel çevre sorunları ile ortaya çıkmaktadır. Vatandaşlık ya da genel olarak ulus devlet ilüzyonu insanları kendi ulusal sınırları içinde sonsuza kadar mutlu bir hayat kurabilecekleri yanlış inancını vermiştir. Westfalyan yapı da uzun süre ulusötesi ilişkilere karşı direnç gösterdiği için bu ilüzyon daha da güçlenmiştir. Nitekim, uzun yıllar hiç bir ulusötesi ideoloji güçlü bir alternatif olarak devlet merkezli çıkar ve dünya algılamasının önüne geçememiştir.⁵³ Güç dengesi temel belirleyici olarak aktörlerin

⁵¹ Kaufman, "Ecological Consciousness", s. 6.

⁵² Mark W. Zacher, "Decaying Pillars of the Westphalian Temple: Implications For International Order And Governance", James N. Rosenau ve Ern-Otto Czempiel (der.), *Governance Without Government: Order and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s. 62.

⁵³ Zacher, "Decaying Pillars", s. 61. Tarihsel olarak Marksizm gibi bazı ideolojiler burada tartışılın bütünselliği temsil eden alternatiflerdir. Ancak bunlar iki nedenden dolayı başarılı

ulusötesi eğilimlere olan ilgisini sınırlandırmıştır.⁵⁴ Ancak şimdi, ulusal egemenliğin kutsal muhafazası kırılmakta ve ulusal sınırları aşan çevre sorunları tehdidi sistem ile ilgili geleneksel algıyı dönüştürmektedir.⁵⁵

Sonuç olarak, uluslararası sistem ve yeni ortaya çıkan olgular arasındaki gerilim aslında gezegenin sosyal ve siyasal bir mekan (*topoi*) olarak rasyonel ve doğal kurgusu arasındaki gerilime işaret etmektedir. Son dönemde tanık olduğumuz yeni faktörler dünyayı siyasal ve sosyal açıdan farklı biçimde kurgulamak istemektedir. Böylece doğal faktörler üzerinden Westfalyan sistemin özü olan rasyonalite yani akla göre dünyayı paylaşmak düşüncesi büyük darbe almaktadır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren aslında tanık olunan süreç, Westfalyan yapı ile henüz tanımlanamamış olsa bile yeni bir yapı talebinde bulunan olgular arasındaki gerilime işaret etmektedir. Bu makalenin takip eden bölümlerinde açıklanacağı gibi eski ve yeni arasındaki gerilim 11 Eylül olayı ile yepyeni bir döneme girecektir.

11 Eylül: Westfalyan Karşı Devrim

Uluslararası ilişkilerde 11 Eylül olayları hiç şüphesiz yeni bir dönemin işareti olarak görülmüştür. Pek çok uzmana göre 11 Eylül olayları bütün bir sistemi dönüştürmüştür. Örneğin, Steve Smith, 11 Eylül olaylarıyla uluslararası ilişkilerde bir dönemin sona erdiğinin anlaşıldığını yazmaktadır. Buna göre tek kutuplu -yani ABD'nin tartışmasız tek süper güç olduğu- dönem artık sona ermektedir. Tartışma bunun yerine ortaya çıkacak olan düzenin doğası üzerinedir.⁵⁶ Yine bu bağlamda sözgelimi, ABD Temsilciler Meclisi'nin Uluslararası İlişkiler Komitesi Başkanı Henry J. Hyde ise 11 Eylül saldırıları ile ABD'nin yeni bir döneme girdiğini iddia etmiştir. Bazılarına göre ise 11 Eylül günü dünya, resmen Soğuk Savaş sonrası döneme geçişi tamamlamıştır. Senatör Tim Hutchinson'un yaklaşımı ise ilginçtir. Hutchinson'a göre "Soğuk Savaş'tan sonra tanık olduğumuz stratejik ara dönem (*interlude*) sona ermiştir." Ancak burada dikkat edilmesi gereken bu ara dönemin nasıl kullanıldığıdır. Senatore göre bu fırsatın iyi kullanılmadığı konusunda yoğun kuşkular vardır.⁵⁷ Stephen M. Walt gibi kimi uzmanlar ise olayın

olamamışlardır: Birincisi, bu bütüncül ideolojiler politik ve pratik düzeyde başarılı olamamışlardır. İkincisi, bu evrenselci projeler sürekli olarak modern devlet merkezli sistem içinde denenmişlerdir. Dolayısıyla kendi felsefi önermelerinin belirlemediği bir yapı içinde sürekli olarak eleştirel bir yaklaşım olarak kalmışlardır.

⁵⁴ Kaplan, "Balance of Power", s. 344.

⁵⁵ Jessica Tuchman Mathews "Redefining Security", *Foreign Affairs*, Cilt 68, No 1, 1989, s. 162.

⁵⁶ Steve Smith, "The End of the Unipolar Moment: September 11 and the Future of World Order", 12 Mayıs 2003, <http://www.ssrc.org/sept11/essays/smith.htm>, s. 3.

⁵⁷ "Press Statement", 12 Eylül 2001, http://hutchinson.senate.gov/2001_press_releases/9-12-01_press_statement.html

ABD dış politikası açısından son derece büyük dönüşüm doğuracağını altını çizilmektedir.⁵⁸ Şüphesiz, konu üzerinde başka uzmanlardan ya da isimlerden daha pek çok şeyi aktarmak mümkündür. Ancak burada altı çizilmesi gereken nokta olayın doğurduğu uluslararası etkilerin büyüklüğünün kabulüdür.

Peki bu olaylar, etkileri bakımından ne anlama gelmektedir? 11 Eylül saldırıları ile nasıl bir değişimle yüzyüze kaldık? Bu makalede, 11 Eylül sonrası gelişmelerin büyük ve sistem düzeyinde değişiklik olarak anlaşılması lazım geldiği, aksine 11 Eylül sonrası gelişmelerin bir süredir devlet-merkezli yapıyı aşındıran gelişmelere karşı Westfalyan sistemin direnişi hatta rövanşı olarak algılanması gerektiği temel tezi savunulmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse, 11 Eylül sonrası gelişmeler, bir değişimi temsil etmekten ziyade Westfalyan sistemin bir süredir kendini hedef alan yeniliklere karşı tekrar güçlenmesidir. Zaten, küresel değerlere dayalı yeni bir sistemin ortaya çıktığına yönelik sosyal ve bilimsel coşkunculuk, 11 Eylül sonrası gelişmelerin etkisi ile yerini suskunluğa yeniden devlet merkezli, güvenlik merkezli dile bırakmıştır.

Öte yandan değişim kelimesinin anlamı üzerinde durmakta bir zorunluluk vardır. Özellikle uluslararası ilişkiler disiplini açısından değişimden ifade edilen nedir? Etimolojik olarak değişim kelimesi İngilizce'ye 1200'lerden önce bir şeyi daha farklı hale getirmek anlamındaki *changier* kelimesi ile girmiştir.⁵⁹ Britannica sözlüğü ise kelimeye iki farklı anlam vermektedir: Birincisi, bazı açılardan değişiklik yapmak, ikincisi birşeyi bir başka şey ile değiştirmek.⁶⁰ Ortaya konulan tanımlardan anlaşılacağı gibi değişmek kelimesi son derece belirsiz bir anlam kümesine işaret etmektedir. Bu yüzden değişim kelimesinin içerdiği karmaşık anlam kümesini belirli sorunlara rağmen sınıflandırmak gerekmektedir. Dört ayaklı bir masaya iki ayak daha eklemek sözgelimi bir değişikliklerdir çünkü böylece bir nesne farklılaşmaktadır. Çünkü masadaki değişim yeni bir durum ortaya çıkarmıştır. Ancak masayı tamamen ayaksız yapmak veya masayı tamamen ortadan kaldırmak şüphesiz farklı bir tür değişimdir. Her ne kadar farklı türde değişimler olsa bile, her birinde belirli bir şeyin/olayın/düşüncenin varlığı ve yokluğu ile ilgili durumlara işaret edilmektedir.⁶¹ Örneğin, dört ayaklı bir masa olmak ya da başka bir tür masa olmak veya masanın olması ya da tamamen ortadan kalkması gibi. Kuramsal olarak, bütün değişikliklerin özü görüldüğü gibi aynıdır: Eskiye göre daha farklı bir var olma

⁵⁸ Robert Fisk, "War Disturbs the Most Dangerous Political Tectonic Plate in the World", *The Independent*, 8 Ekim 2001, s. 7.

⁵⁹ Chambers *Dictionary of Etymology*, New York, Chambers Harrap Publishers, 2001, s. 159.

⁶⁰ "Change", 23 Mart 2003, www.britannica.com, s. 1.

⁶¹ Karin Verelstki, "On the Ontology Realized in Technological World-Reconstruction", *Dialogue & Universalism*, Cilt 11, No 3, 2001, s. 55.

durumu. Burada farklı değişim türlerinde paylaşılan ortak özün altı çizilmelidir. Ancak özsel benzerlik farklılıkların olmamasını gerektirmez. Yine bir örnek vermek gerekirse masaya yeni ayaklar eklemekle; masayı yakarak ortadan kaldırmak farklıdır. Her iki değişim farklı olsa bile felsefi olarak özsel olarak eski durumu değiştirmek açısından benzerdir. Halbuki masaya yeni ayaklar ekleyerek sadece şeylerin dizilişi hakkında yenilik yapmaktayız. Tartışmalardan görüldüğü gibi yöntemsel olarak değişim kavramının bir ölçüt olarak sosyal bilimde kullanılmadan önce mutlaka bir çerçevenin tanımlanmış olması gerekmektedir.

Değişim kavramı bağlamında uluslararası ilişkiler çalışmalarına gelince yukarıda altı çizilen yöntemsel zorunluluklar ve sorunlar aynen geçerlidir. Hemen her yerde karşımıza çıkan bu kelimenin neleri içerdiği neleri dışladığı konusunda büyük bir karmaşa söz konusudur. Bu yüzden kavramı merkeze alan bir çalışma yöntemsel olarak bir çerçeveyi önce ortaya koymak zorundadır. 11 Eylül olayı üzerinden uluslararası sistemde değişim kavramını ele alan bu makalede Robert Gilpin'in değişim kuramı kullanılacaktır. Robert Gilpin, *Dünya Politikalarında Savaş ve Değişim* adlı eserinde uluslararası ilişkilere yönelik bir değişim tanımı ve sınıflandırması sunmaktadır. Gilpin, değişim kavramını uluslararası ilişkiler bağlamında üç farklı anlamda kullanmaktadır: Etkileşimsel değişim (interaction change), dizgesel ya da sistemsel değişim (systemic change) ve sistemin değişmesi (systems change).⁶² Etkileşimsel değişim ile Gilpin, uluslararası sistemin aktörleri arasındaki siyasal, ekonomik ve diğer konularla ilgili türlü modifikasyonları kast etmektedir.⁶³ Doğal olarak böyle bir değişim sistemde yapısal sonuçlar üretmez. Çünkü anlaşmalar, diplomatik ziyaretler, ekonomik ilişkiler gibi uluslararası ilişkilerin gündelik düzeyinde sınırsız sayıda etkileşimsel değişim her gün gerçekleşmektedir. Bu açıdan etkileşimsel değişim sistemi ayakta tutan temel normlar üzerinde de belirleyici değildir. Bir bakıma bu değişiklik sistemin sınırları içinde olup biter. Ancak, etkileşimsel değişimlerin uzun dönemde büyük değişikliklerin alt yapısını hazırladığının da göz önünde tutulması gerekir. İkinci sınıf olan sistemsel değişime gelince o da sistemin sınırları içinde olup biter. Ancak sistemsel değişim özellikle güç ilişkileri bakımından çok önemli sonuçlar üretir ve yeni bir güç konfigürasyonu meydana getirir. Tanım olarak sistemsel değişim gücün, normların ve güç hiyerarşisinin uluslararası dağılımında bir değişikliğe işaret eder.⁶⁴ Son olarak, üçüncü sınıf değişim ise sistemin kendisinin yerini başka bir sisteme bırakmasıdır. Bu tür

⁶² Robert Gilpin, *War & Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981, s. 41-43.

⁶³ Ibid., s. 43.

⁶⁴ Ibid., s. 42.

değişiklikler uluslararası sistemin temel karakteristik özelliklerinin değişmesi anlamına gelir.⁶⁵ Sistemin değişimi aynı zamanda sistemin temel aktörünün karakteristik özelliklerinin de değişimi anlamına gelmektedir. Doğal olarak sistemin değişmesi en köklü değişiklik anlamına gelmektedir.

Gilpin'in hemen yukarıda özetlenen yaklaşımını dikkate alırsak, örneğin Soğuk Savaş'ın sona ermesinin bir sistemsel değişim olduğunu görürüz. SSCB'nin dağılması şüphesiz gücün uluslararası dağılımını değiştirmiştir. Aynı biçimde sistemi var eden bazı normları ve prestij açısından güç hiyerarşisini de yeniden tanımlamıştır. İki kutuplu düzen ortadan kalktığı için dünya güç hiyerarşisi de değişmiştir. Gilpin, eski Yunan şehir devlet sisteminin yükseliş ve çöküşünü, Ortaçağ Avrupa düzeninin sona ermesini ve Westfalya ile ülkesel devlet modelinin ortaya çıkmasını ise sistemin değişimi başlığı altında ele alır.⁶⁶ Görüldüğü gibi sistemin değişiminde temel aktörün doğası değişmektedir. Aksine bir bakış açısıyla, örneğin Soğuk Savaş'ın sona ermesi bir sistem değişikliği değildir çünkü ulus devlet uluslararası sistemde temel aktör olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak bu makalenin daha önceki kısımlarında da belirtildiği gibi Westfalya anlaşması ile sembolize edilen dönüşüm sistemin değişimidir. Çünkü imparatorluklar dönemine ait yapıdan adım adım modern devlete dönüşüm söz konusudur. Sonuç olarak, sistemin değişiminin temel ölçülerinden birisi temel aktörün doğasının değişmesidir.

Gilpin'in yaklaşımını benimseyerek değişim kavramını uluslararası ilişkiler bağlamında tartıştıktan sonra, 11 Eylül ile başlayan sürecin anlamını bu çerçeveye göre ele almak gerekmektedir. Gilpin'in üçlü kategorisine göre 11 Eylül olayları sonuçları da itibari ile ancak etkileşimsel değişim bağlamında açıklanabilir. Bir başka değişle, 11 Eylül sonrası dönemde bizler yine aynı sistem içindeyiz. 11 Eylül süreci ne güç hiyerarşisini ne de uluslararası sistemin temel aktörünün doğasını değiştirmiştir. Burada Gilpin'in etkileşimsel değişim üzerine açıklaması da ilginçtir. Buna göre etkileşimsel değişim devletlerin ve diğer aktörlerin daha ziyade uluslararası sistem içinde ortaya çıkabilecek daha önemli değişiklikleri önceden görerek yaptıkları eylemler sonucu oluşur.⁶⁷ Bir bakıma etkileşimsel değişiklik bir uyum sağlama sürecidir. Hatta belirli açılardan etkileşimsel değişiklikler yeni ortaya çıkan olguları sistemin gerçeklerine göre sindirmek bağlamında yorumlanabilir. Doğal olarak olup bitenlere sistemin kurallarına göre tepki vermek söz konusu olduğu için bu tür değişiklikler sistemi sarsacak sonuçlar üretmez. Bu

⁶⁵ Ibid., s. 41.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid., s. 43.

şablona göre her olay gibi 11 Eylül saldırıları bir değişikliktir ancak sistemin doğasını gerek güç ilişkisi gerek temel aktörün doğası açısından değiştirmemiştir.

11 Eylül ile başlayan sürecin değişiklik açısından isimlendirdikten sonra yine Gilpin'in sınıflandırmasına göre diğer bağlamlara göre (güç hiyerarşisi ve temel aktörün doğası) ele almak yerinde olacaktır. Bu aşamada, 11 Eylül saldırıları her ne kadar terörist bir grup tarafından organize edilmişse bile, olayların daha sonra nasıl algılandığını ve uluslararası aktörler tarafından nasıl tepki gördüğünü incelemek önemlidir. Yeniden yukarıdaki sınıflandırmaya dönersek, 11 Eylül saldırıları etkileşimsel değişiklik olarak bu kategorinin tipik sonuçlarını üretmiştir. Peki o zaman bu olayları önemli kılan nedir? Bir kere, terörist saldırı sistemin en güçlü ülkesine son derece sembolik bir biçimde düzenlendiği için önemlidir. Tarihsel olarak daha büyük acıların yaşandığı ve daha çok insanın öldüğü pek çok olay siyasal açıdan sıradan olarak tanımlanırken, 11 Eylül olağandışı bir olay olarak algılanmaktadır. Bu tıpkı sıradan bir insanın kalp krizinden ölmesi ile aynı olayın ABD Başkanının başına gelmesi arasındaki fark gibidir. Ancak burada daha dikkat çekici bir özellikle karşı karşıya bulunmaktayız. Gilpin'in diğer iki değişiklik konusunda ortaya koyduğu ölçütlere göre şaşırtıcı biçimde 11 Eylül ile başlayan sürecin bir tür geriye götürücü değişiklik doğurduğu görülmektedir. Tekrar, Gilpin'in yaklaşımına dönersek, 11 Eylül olaylarının ortaya çıkardığı süreç, dünya politikalarında Westfalyan sistemi sarsmak üzere ortaya çıkan gelişmelere karşı bir direniş doğurmuştur. Gilpin'i tersten okursak, 11 Eylül saldırılarından sonra olup bitenler,

- i) uluslararası sistemdeki güç hiyerarşisini güçlendirmiştir,
- ii) uluslararası sistemdeki devlet-merkezli yapıyı güçlendirmiştir.

Birinci noktayı ele alırsak, 11 Eylül'den hemen sonra ABD dış politikası küresel olarak daha etkin bir hale gelmiştir. ABD dünyanın değişik kesimlerindeki askeri ve siyasi manevralarını meşrulaştıran büyük bir alan bulmuştur. Çok kısa bir süre içinde Hindistan'dan Filistin'e uluslararası sistem daha savaşçıl bir nitelik kazanmıştır. Dahası, terörizmle savaş çerçevesi içinde göreceli olarak zayıf devletlerin güçlüler karşısındaki durumu daha da kötüleşmiştir. Terörizmin yeni tehdit olarak tanımlanması, dünya güç hiyerarşisini bu düşmana yoğunlaşmış biçimde dinamize etmiştir. Nitekim, 11 Eylül'in oluşturduğu uygun ortamla beraber uluslararası sistemin başat güçleri Afganistan'dan Latin Amerika'ya kadar olan çok geniş bir alanda türlü görev tanımları yapmışlardır. Ayrıca, terörizm konusu hemen her konuya kolayca iliştilerilebilen sihirli bir kelime haline gelmiştir. Finansal konular, sosyal konular ve daha pek çok konu terörizmle savaş başlığı altında başat güçlerin

müdahale alanı haline gelmiştir. Dolayısıyla, 11 Eylül sonrası gelişmeler, Gilpin'in sınıflandırması bağlamında, halihazır güç hiyerarşisini güçlendirmiştir. Yani bir sistemsel değişiklik oluşturmak bir yana güç hiyerarşisi açısından sistemi güçlendirmiştir.

Diğer önemli bir sonuç ise devlet-merkezli algılamının yeniden güçlenmesidir. 11 Eylül sonrası süreç ile birlikte ABD tarafından yönetilen uluslararası koalisyon, terörizmle savaş başlığı altında ulus devletin dünyanın pek çok noktasında kaybettiği prestiji yeniden geri getirmiştir. Bu sürecin sembolik olayı Afganistan'da ulus inşa etme sürecinin başlamış olmasıdır. Pek çok ülke modern ve demokratik bir Afganistan yaratılması hedefi etrafında birlik haline gelmiştir. Bazı bilinen sloganlar çabucak ortalığı kaplamıştır: Afgan kadının özgürleştirilmesi, Afgan çocuklarının eğitilmesi vb. Doğal olarak, bütün olup bitenlerin arkasında varlığını hissettiren realpolitik gerekçeler büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Unutulan nokta Afganistan'ın uzun süre ABD ve SSCB arasında bir dolaylı savaş alanı olduğu ve bugün yüzyüze gelen sorunların pek çoğunun kökeninin o döneme dayandığıdır. Dahası, bugün terörist diye adlandırılan pek çok ismin o dönemin dolaylı savaşının ürünü olduğudur. Terörizm, dost, düşman gibi pek çok kelime dünya güç hiyerarşisindeki değişim ile birlikte yeniden tanımlanmıştır. Çok basit bir mantık örgüsü üzerine inşa edilmiş yeni bir siyasal fay hattı "terörizmle savaşta ya bizimlesiniz ya düşmanla" mantığına göre büyük güçleri dinamize etmektedir. Aynı konjonktür böylece bir süredir aşınmakta olan ulus-devleti güçlendirecek sonuçlar üretmeye başlamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, uzun bir süredir Westfalyan sisteminin temel aktörü ulus devlet farklı devlet-dışı olgular ve trendler tarafından yıpratılmaktaydı. Ne var ki, 11 Eylül saldırıları ile oluşan siyasal atmosfer, ulus devlete rakipleri karşısında kendini yenilemek konusunda büyük imkanlar vermiştir. Özellikle bu süreç üçüncü dünya ülkelerinde güçlenmekte olan demokratik toplum savunucularına büyük darbe vurmuştur. 11 Eylül sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerdeki siyasal rejimler, Batının terör konusundaki hassasiyetini neredeyse suiistimal eden politikaları benimsemişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasi arayışını terörizmle savaş uğruna arka plana iten bir Batı dünyası doğal olarak bu ülkelerdeki baskıcı rejimler için neredeyse bir piyango ikramiyesi gibi algılanmıştır. Gerçekten de 11 Eylül sonrası atmosfer ulus devlet için kendini tehdit eden unsurlara karşı mücadele etmek için çok verimli bir dönemdir. Örneğin, bir çok ulus devlet hemen terörist listeleri yayınlamıştır. İnsan hakları ihlallerinden dolayı eleştirilen pek çok ülke 11 Eylül ile yüzleşen Batı'nın artık kendilerini daha iyi anlayacağını düşünmüştür. Örneğin, Rusya Çeçenistan'ı; İsrail Filistin sorununu uluslararası camiaya hatırlatmıştır.

Böylece, uluslararası politikanın yeni atmosferi ulus devlete kendilerinin “zararlı” gördüğü unsurlara karşı terörizm bağlamında sonsuz mücadeleye hakkı vermiştir. Sonuç olarak, insan hakları bağlamında uluslararası camianın baskısından uzun süredir bunalan üçüncü dünya yönetimleri 11 Eylül sonrası gelişmelerden sonra rahat bir nefes almıştır denilebilir. Artık bu ülkeler, 11 Eylül sonrası dönemde kendi tezlerinin doğruluğunu ispatlamak için o kadar zor şartlarla karşı karşıya değillerdi. Bunun en pratik örneklerinden bir tanesi terörle savaş bağlamında bir askeri darbe ile işbaşına gelen Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref’in, Batılı ülkeler tarafından benimsenmesidir. 11 Eylül’ün sözü edilen mirası olmasa bir darbe liderinin bu kadar kolay sindirilebileceğini düşünmek yersiz olurdu. Böylece, ortak düşmanı yok etmek amacı doğrultusunda, demokratik dünya darbe ile işbaşına gelen bir askerin konumunu meşrulaştırmıştır. 11 Eylül sürecinin ulus devleti tekrar güçlendirdiğine yönelik daha pek çok örnek değişik bölgelerden verilebilir.

Ancak hem kuramsal hem de tarihsel olarak, 11 Eylül sonrası gelişmelerin Üçüncü Dünya rejimleri lehine nasıl sonuçlar doğurduğunu daha iyi anlamak için Batı dışı dünyada egemenlik kavramının geçmişte nasıl şekillendiğine bakmak gereklidir. Batılı devlet sisteminin genişlemesi sonucu, Westfalyan miras dünyanın pek çok yerine türlü yollarla götürülmüştür.⁶⁸ 17. yüzyıldan itibaren Avrupa devletlerinin siyasal olarak etkinliklerini genişletmesine paralel olarak Westfalyan mirasın da coğrafi yayılması gerçekleşmiştir denilebilir.⁶⁹ Ne var ki, Batılı egemenlik anlayışının Batı dışı dünyaya aktarılması sürecinde bazı önemli sorunlar da ortaya çıkmıştır. Batılı sisteme ait bir kural Batı dışı toplumlarda disiplin edici bir biçime dönüşebilmiştir. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için şu sorunun cevaplanması gerekmektedir: “Neden post-kolonyal devletler, İkinci Dünya savaşından sonra bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren sürekli olarak uluslararası sistem içinde Westfalyan egemenlik ideolojisinin en katı savunucuları olmuşlardır?”⁷⁰ Sorunun cevabı egemenlik kavramının bu ülkelerdeki farklı yorumuna ve anlamına dayanmaktadır. Egemenlik, siyasal gücü bir kısım insanlara bıraktığı ve dolayısı ile bir kısım insanlardan da aldığı için, iç politikada hayati bir olgudur. Burada Jean-Pierre Vernant’ın eski Yunan sisteminde egemenlik kavramının kullanılışı ile ilgili tartışması yardımcı olabilir. Vernant’a göre egemenlik kadim Yunan toplumunda kaçınılmaz olarak *kratos* kavramı ile yani hükmetme ve *bia* kavramı ile

⁶⁸ “Yabancılar, imtiyaz sözleşmeleri, kapitülasyonlar, manda rejimleri üzerinde söz konusu Afrikalı ya da Asyalı “ülkeler” medeni standartlara uygun hale gelene kadar ısrar etmiştir.” Gerit Gong, *The Standard of ‘Civilization’ in International Society*, Oxford, Clarendon Press, 1984, s. 8.

⁶⁹ Philpot, “Westphalia”, s. 582.

⁷⁰ Christopher Clapham, “Sovereignty and the Third World State”, *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999, s. 522.

yani şiddet ile iç içedir.⁷¹ Bir anlamda egemen ile güç arasında ve egemen ile şiddet arasında bir ilişki bulunmaktadır. Daha basit ifade etmek gerekirse, egemenlik yeni bağımsız olan devletler için çok önemlidir çünkü egemenlik iç işlerinde ve insanlar üzerinde yöneticilere sınırsız yetki verir.⁷² Sözelimi egemenlik iç konsolidasyonun sağlanması için önemli bir ideolojidir: "Egemenlik devletlere muhalefeti, alternatif sesleri tasfiye etmek için verilen bir tür ehliyet gibidir."⁷³ Naeem Inayatullah'ın da dediği gibi uluslararası toplum üçüncü dünya ülkelerini egemen olarak tanımakla sorumsuz, pek çok açıdan çökmüş ve yetersiz yönetimlere -üstelik kendi vatandaşlarının haklarını ve zenginliğini ihlal edecek biçimde- izin vermektedir.⁷⁴

Böylece, yerleşik rejimlerini korumak adına üçüncü dünya devletleri on yıllar boyunca egemenlik prensibini kutsadılar. Halihazır ulus-devlet sisteminin sıkı koruyucuları oldular. Doğal olarak, Üçüncü dünya milliyetçileri bir tehdit üretme mekanizması olarak gördükleri küreselleşmeyi/karşılıklı bağımlılığı lanetlediler. Yine, uluslararası topluluğun insan hakları gibi belli konularda artan rolü Üçüncü Dünyanın milliyetçi eliti tarafından milli çıkarlara karşı bir risk oluşturmakla suçlandı. Bu yüzden, bir çok Üçüncü Dünya entellektüeli ve insanı demokratik olmayan yönetimlerce suçlanmış ve bastırılmıştır.

Ancak özellikle Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin olumlu etkileriyle ilk defa olarak Üçüncü Dünyanın çeşitli grupları dünyanın geri kalanıyla bağlantı kurmayı denediler. Hatta bazı İslami gruplar arasında bile geçmişin bütün düşmanlıklarına rağmen uluslararası sistem algılayışı değişmeye başladı. Örneğin bu duruma çok iyi bir örnek olarak Türkiye verilebilir. Türkiye'deki İslami grupların uluslararası sisteme ve Batıya karşı tavrı Soğuk Savaş'ın bitişi ile değişmeye başlamıştır. Bu gruplar kendilerine şu soruyu sormuşlardır: "Ülkedeki demokratikleşmeyi destekleyen Avrupa Birliği'ni lanetlemenin ne anlamı var?" Daha önce Batıyı kategorik olarak reddeden hatta lanetleyen bir siyasal kimliğin, AB bağlamında bile olsa, bu aşamaya gelmesi şüphesiz bütün bir uluslararası sistemde olup bitenlerle ilgilidir. Türkiye örneğinde İslami grupların gerçekleştirdiği dönüşüm bir anlamda paradigmatik bir evrime işaret eder. Şüphesiz, ülkedeki dini paradigmanın tamamen yeniden inşa edildiğini iddia etmek için erkendir. Nitekim, paradigmatik geçişin sancılı oluşumu halen devam etmektedir. Ancak kuramsal olarak insanlar eski paradigmalarını artık işe yarama-

⁷¹ Jean-Pierre Vernant, "The Birth of the Political", *Thesis Eleven*, Cilt 60, No 1, 2000, s. 88.

⁷² Vernant, "The Birth", s. 525.

⁷³ Naeem Inayatullah, "Beyond the sovereignty dilemma: quasi-states as social construct", Thomas J. Biersteker ve Cynthia Weber (der.), *State Sovereignty as Social Construct*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 50.

⁷⁴ Inayatullah, "Beyond", s. 60.

dığı zaman değiştirirler.⁷⁵ Kullanılan paradigmadaki kuram ve dünyada olup biten *gerçek* arasındaki uyumsuzluklar değişimi tetikler. Uyumsuzluğa rağmen eski paradigmada ısrar etmek bir krizle sonuçlanır. Türkiye’de ki dinsel grupların yaşadıkları dönüşüm buna benzer bir süreçtir. Şöyle ki, paradigmatic bir kriz olarak dinsel gruplar Avrupa Birliği’nin demokratikleşme ve insan hakları konusunda Türkiye’ye baskı yaparken kategorik olarak Batıyı bir süre lanetlemeye devam etmişlerdir. Ne var ki benzer süreçlerde olduğu gibi paradigmatic kriz daha sonra dinsel grupların siyasal kimliğinde büyük bir değişime neden olmuştur. Nitekim, AB yanlısı büyük bir siyasal parti aynı zeminden doğmuştur. Bu açıdan, Türkiye’de olup bitenler tarihsel olarak Batı karşıtı olan grupların bile uluslararası sistemde olup bitenlerin etkisiyle dönüşebildiğine yerinde bir örnektir. Ancak bütün diğer örneklerde olduğu gibi Türkiye’de de 11 Eylül sonrası olup bitenlerden dolayı bir paradigma değişimine giren dinsel kitle özellikle Irak sorunu bağlamında olup bitenleri sorgulamaktadır. Sistem düzeyinde ortaya çıkan güvenlik merkezli yeni siyasal dil Türkiye gibi büyük sosyal dönüşümlerin yaşandığı ülkeleri şüphesiz olumsuz etkileyecektir.

Türkiye bu duruma yegane örnek değildir. Sorunun merkezinde terörizme karşı küresel bir koalisyon yaratmak adına Üçüncü Dünya ülkelerinin demokrasi talep eden kendi halklarına karşı sürdürdükleri savaşta desteklenmeleri yatmaktadır. Bir uluslararası insan hakları temsilcisinin ifade ettiği gibi, “her hükümet artık siyasi rakiplerini terörist olarak adlandırabilecektir.”⁷⁶ Kaçınılmaz olarak dünyanın değişik bölgelerinde güvenlik merkezli siyasal atmosferin ulus devlete böyle imkanlar vermesi Westfalyan sistemi yeniden güçlendirmektedir. Temel aktörün doğasındaki değişimin sistemin değişimi olduğu tanımını hatırlarsak, 11 Eylül sonrası gelişmeler, temel aktörü güçlendirerek Westfalyan sisteme bir anlamda Soğuk Savaş’tan sonra kaybettiği prestiji geri kazandırmıştır.

Sonuç

Uluslararası sistem içinde bir süredir tanıklık ettiğimiz yenilikçi olaylar ve eğilimler Westfalyan sistem içinde daha önce hiç olmadığı kadar önemli sonuçlar üretmiştir. Ancak, 11 Eylül saldırıları ile yeniden şekillenen uluslararası siyaset, yeni olay ve eğilimlerin hızını kesmek yönünde sonuçlar üretmiştir. Güç merkezli ve gücün siyasal anlamı belirlediği geleneksel Westfalyan miras, 11 Eylül ile ortaya çıkan güvenlik merkezli atmosferde kendini yenilemektedir. Bu yüzden 11 Eylül,

⁷⁵ John A. Vasquez, *The Power of Power Politics From Classical Realism to Neotraditionalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s. 26.

⁷⁶ Zikredilen yer Roxanne L. Euben, “The New Manicheans”, *Theory & Event*, Cilt 5, No 4, 2002, s. 76.

değişimden daha çok dünya politikasında sistem düzeyinde bir geri dönüşü sembolize eder. Son olarak, bu makalenin asıl olarak 11 Eylül'de yaşanan insanlık trajedisiyle ilgili olduğunu hatırlarsak, temel tezimizi bir kez daha vurgulamak için Mustafa Al Sayyid'ten aşağıdaki alıntıyı yapmak yerinde olacaktır:⁷⁷

Arapların ve Müslümanların ABD yönetimine ve Amerikan halkına önerebileceği en iyi yardım Birleşik Devletler'e bazı gençleri kendi hükümetlerine ve başka ülkelerin hükümetlerine karşı silaha sarılmaya iten derin sorunlara askeri olmayan çözümler bulmaları için Arap ve Müslüman halklarla ve hükümetlerle işbirliği yapmasını tavsiye etmek olacaktır. Bu yaklaşım belki de Amerikan İhtilali'nin sunduğu ideallerin yayılması için en iyi yoldur: bütün insanlara yaşam, özgürlük, ve mutluluğu arama hakkı"

⁷⁷ Mustafa Al Sayyid, "Mixed Message: The Arab and Muslim Response to "Terrorism", *The Washington Quarterly*, Cilt 25, No 2, 2002, s. 190.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W., *Hegel Three Studies*, Londra, The MIT Press, 1993.
- Albert, Mathias ve Lothar Brock, "What Keeps Westphalia Together? Normative Differentiation in the Modern System of States", Mathias Albert-David Jacobson- Yosef Lapid (der.), *Identities Borders Orders: Rethinking International Relations Theory*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2001.
- Bacık, Gökhan, "The Kantian Project in International Relations", *The Review of International Affairs*, Cilt 2, No 2, 2002.
- Bartelson, Jens, *A Genealogy of Sovereignty*, Cambridge- New York, Cambridge University Press, 1995.
- Binde, Per, "Nature in Roman Catholic Tradition", *Anthropological Quarterly*, Cilt 74, No 1, 2001.
- Bleiker, Roland, "Retracing And Redrawing The Boundaries of Events: Post-modern Interferences With International Theory", *Alternatives: Social Transformation & Human Governance*, Cilt 23, No 4, 1998.
- Burch, Kurt, *Property and the Making of International System*, Boulder-New York, Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Buzan, Barry ve Richard Little, "Beyond Westphalia: Capitalism after the 'Fall'", *Review of International Studies*, Cilt 25, No 5, 1999.
- Chambers Dictionary of Etymology*, New York, Chambers Harrap Publishers, 2001.
- Clapham, Christopher, "Sovereignty and the Third World State", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999.
- Devetak, Richard ve Richard Higgott, "Justice Unbound? Globalization, states and the transformation of the social bound", *International Affairs*, Cilt 75, No 3, 1999.
- Edkins, Jenny, *Poststructuralism & International Relations Bringing the Political Back In*, London, Lynne Rienner, 1999.
- Escobar, Arturo, "After Nature", *Current Anthropology*, Cilt 40, No 1, 1999.
- Euben, Roxanne L., "The New Manicheans", *Theory & Event*, Cilt 5, No 4, 2002.
- Fisk, Robert, "War Disturbs the Most Dangerous Political Tectonic Plate in the World", *The Independent*, 8 Ekim 2001.
- Foucault, Michel, "Discipline", James D. Faubion (der.), *Rethinking the Subject An Anthology of Contemporary European Social Thought*, Oxford, Westview Press, 1995.

Gilpin, Robert, *War & Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.

Goetz, Gary, *Contexts of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

Gong, Gerit, *The Standard of 'Civilization' in International Society*, Oxford, Clarendon Press, 1984.

Hegel, G.W.F., *Encyclopedia/Logic*, 2 Mayıs 2005, <http://www.ets.uidaho.edu/mickelsen/texts/Hegel>.

Held, David, "The Development of the Modern State", Stuart Hall-Bram Gieben, (der.), *Formations of Modernity*, Cambridge, Polity Press, 1992.

Hobson, John M., *The State and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

Hoffman, Stanley, *World Disorders: Troubled Peace in the Post-Cold War Era*, New York, Rowman & Littlefield, 1998.

Inayatullah, Naeem, "Beyond the sovereignty dilemma: quasi-states as social construct", Thomas J. Biersteker ve Cynthia Weber (der.), *State Sovereignty as Social Construct*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

Jackson, Robert, "Sovereignty in World Politics: a Glance at the Conceptual and Historical Landscape", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999.

Kaplan, M. A., "Balance of Power, Bipolarity and Others: Models of International Systems", J. N. Rosenau (der.), *International Politics and Foreign Policy*, New York, The Free Press, 1969.

Kaufman, Gordon D., "Ecological Consciousness and the Symbol of God", *Buddhist-Christian Studies*, Cilt 20, No 2, 2000.

Kegley, Charles W. ve Gregory A. Raymond, *Exorcising The Ghost of Westphalia Building World Order in the New Millennium*, New Jersey, Prentice Hall, 2002.

Koslowski, Rey ve Friedrich V. Kratochwil, "Understanding change in international politics: the Soviet Empire's demise and the international system", *International Organization*, Cilt 48, No 2, 1994.

Lipschutz, Ronnie D., "Reconstructing World Politics: The Emergence of Global Society", Rick Fawn- Jeremy Larkins (der.), *International Society after the Cold War Anarchy and Order Reconsidered*, London, Macmillan Press, 1996.

Mathews, Jessica Tuchman, "Redefining Security", *Foreign Affairs*, Cilt 68, No 1.

Mesquita, Bruece Boeno de, "Popes, Kings and Endogenous Institutions: The Concordat of Worms and the Origins of Sovereignty", *International Studies Review*, Cilt 2, No 2, 2000.

Morgenthau, Hans, *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred A Knopf, 1973.

Nash-Marshall, Siobhan, "On the Fate of Nations", *Logos*, Cilt 4, No 1, 2001.

Neufeld, Mark, *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Osiander, Andreas, "Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth", *International Organizations*, Cilt 55, No 2, 2001.

Philpot, Daniel, "Westphalia, Authority, and International Society", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999.

Rosecrance, Richard, *The Rise of the Virtual State*, New York, Basic Books, 1999.

Rosenau, Pauline Marie, *Post-Modernism And The Social Sciences: Insights, Inroads, and Intrusions*, New Jersey, Princeton University Press, 1992.

Sayyid, Mustafa Al, "Mixed Message: The Arab and Muslim Response to "Terrorism"", *The Washington Quarterly*, Cilt 25, No 2, 2002.

Shaw, Martin, *Global Society and International Relations: Sociological Concepts and Political Perspectives*, Cambridge, Polity Press, 1994.

Smith, Steve, "The End of the Unipolar Moment: September 11 and the Future of World Order", 12 Mayıs 2003, <http://www.ssrc.org/sept11/essays/smith.htm>

Taylor, Paul, "The United Nations in the 1990s: Proactive Cosmopolitanism and the Issue of Sovereignty", *Political Studies*, Cilt 47, No 3, 1999.

Tooze, Roger, "Prologue: States, Nationalisms and Identities-Thinking in IR Theory", Jill Krause-Neil Renwick (der.), *Identities in International Relation*, Oxford, Macmillan Press, 1996.

Vasquez, John A., *The Power of Power Politics From Classical Realism to Neotraditionalism*, Cambridge,

Cambridge University Press, 1998.

Verelstki, Karin, "On the Ontology Realized in Technological World-Reconstruction", *Dialogue & Universalism*, Cilt 11, No 3, 2001.

Vernant, Jean-Pierre, "The Birth of the Political", *Thesis Eleven*, Cilt 60, No 1, 2000.

Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Zacher, Mark W., "Decaying Pillars of the Westphalian Temple: Implications For International Order And Governance", James N. Rosenau ve Erns-Otto Czempiel (der.), *Governance Without Government: Order and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

Summary

The end of the Cold War has been understood as a symbol of a new era. A "consciousness of a new era", has been part of the relevant discussions pertaining to the end of the Cold War from the very beginning. Also, different groups have also welcomed the end of the Cold War as a historic transformation. The end of the Cold War, which has been symbolized by the disintegration of the USSR, has been perceived as a sign of a new era at the societal level as well. Many Islamic groups, for example, have welcomed the disintegration of the Soviet camp. What is the meaning of all such transformation discussions? What is changing? Where does the struggle in world politics take place? What is the major outcome of this process? This process, following a simple teleology, is taking us somewhere, but to where? Considering the discussion so far, this article aims to present several assumptions on world politics since the end of the Cold War.

First, as the ancillary argument of this paper, what we have been experiencing since the end of the Cold War era is a sign of a newly emerging world system which bears clear contradictions with the incumbent Westphalian one. The state-centered Westphalian model has been under attack from different dynamics during recent decades, and thus in the ongoing change discussions about the Westphalian state-system have been at the center. I explain the existence of the challenge to the Westphalian model by focusing on new developments and trends in world politics that are inconsistent with the principles of this model.

Second, as the basic argument of this paper, since September 11, the struggle between the Westphalian structure and the newly emerging forces has entered a new phase. It is important to examine how the September 11 attacks are understood by world powers, mainly the US, and how it has affected the whole system. As a case study, I take the cognitive process of the current world powers in understanding the September 11 attacks to analyze the struggle between the Westphalian structure and the challenging forces. In this context, I explain post-September 11 developments as a resistance, if not revenge, of the Westphalian model. Thus, for me, how the September 11 attacks have been understood represents the reaction of the power hierarchy of world politics and that of the state-centered model. The ongoing process, which had been operating mainly in disfavor of the Westphalian model, has been slowed down, if not totally reversed, by the new political conditions that came out with the September 11 attacks. The set of meanings and symbols created after the attacks has rejuvenated the Westphalian model against the nascent challenging actors.

Robert Gilpin, in his *War & Politics in World Politics*, offers an analysis of change in international politics. Gilpin classifies the idea of change in international relations under three different titles: interaction change, systemic change and systems change. By interaction change, Gilpin means "modifications in the political, economic, and other interactions or processes among the actors in an international system." This type of change does not entail a structural change in the system, but it affects the rights and rules embodied in a system. In short, interaction changes take place within the borders of a system. The second type of change is systematic change. This is also a change within the system rather than a change of the system itself. Systemic change refers to the "changes in the international distribution of power, the hierarchy of prestige, and the rules and the rights embodied in the system." The third category of change is systems change. This type of change entails a major change in the character of the international system itself. Systems change also refers to changes in the character of the basic units of the system.

Considering Gilpin's approach as discussed so far, we can explain the end of the Cold War era as a sample case for systemic change. The disintegration of the USSR directly influenced the distribution of power, the hierarchy of prestige, and the rules and the rights embodied in the system. Gilpin gives the rise and decline of the Greek city-state system, the decline of the medieval European state system, and the emergence of the modern European nation-state system as sample cases for systems change. In systems change, the nature of the basic actor changes. From the opposite perception, the end of the Cold War was not a systems change since it is the nation-state that is still the basic actor of the international system. But in a longer perspective, the developments that had their inception after the Cold War can be called systems change because we have been noticing several new formations, which are clashing with the Westphalian principles in world politics.

Using Gilpin's three categories of change in international politics, the effects of the September 11 attacks on world politics can only be included in the category of interaction change. In other words, this case says we are in the same system. What is interesting is Gilpin's note on interaction change. To Gilpin, "interaction changes frequently do result from the efforts of states or actors to accelerate or forestall more fundamental changes in an international system and may presage such changes."

Even though the September 11 attacks were organized by a terrorist group, how it has been perceived and evaluated as a source of policy orientation is of importance in this respect. Turning back to the types of

change, as I have mentioned above, the September 11 attacks are interaction changes, of which we have similar types in the international system. So, what makes the event so important? Since the attacks were a cowardly terrorist act against the most powerful military agent of the system, they have become symbolic. Historically speaking, though it causes great suffering, the death of two or three thousand people is a very ordinary event in world politics. Following Robert Gilpin's approach, this time I claim that the post-September 11 developments should be taken as a resistance to the newly emerging activities in world politics. Reading Gilpin from the reverse angle, the September 11 attacks have both strengthened the power hierarchy in world politics, and strengthened the state-centered unit model in world politics.